

Opstand, revolution eller re-komposition (af kapitalen)?

Marxistiske læsninger af den nye protestcyklus

Artiklen er en præsentation af tre eksplicit marxistiske læsninger af de protester, der har fundet sted efter finanskrisens udbrud i 2007: den franske filosof Alain Badiou, forfatterparret den amerikanske litterat Michael Hardt og den italienske filosof Antonio Negri og det Marseilles-baserede tidsskrift *Théorie Communiste*.

MIKKEL BOLT

Lektor ved Institut for Kunst og Kulturvidenskab,
Københavns Universitet

Tingene er for alvor kommet i skred. Den såkaldte 'finanskrise' fremstår mere og mere som et udtryk for en langt dybere eller større krise, vi har ikke blot at gøre med grådige spekulanter og risikable lån, men er konfronteret med forvitringen af et økonomisk paradigme, neoliberalismen og en alvorlig svækkelse af amerikansk hegemoni. Måske er vi endda konfronteret med noget endnu større; den gamle muldvarp gnaver igen i samfundets furer og bånd, revolutionen er med andre ord i luften...

Denne artikel er en præsentation af tre af de mest interessante marxistiske læsninger af de protester, der har fundet sted efter finanskrisens udbrud i 2007. Udgangspunktet vil være en modstilling af filosofferne Alain Badiou, Michael Hardt og Antonio Negri og gruppen omkring tidsskriftet *Théorie Communiste*, der har hver deres læsning af den nuværende historiske situation og mulighederne for revolutionær kamp efter mere end tre årtier, hvor forestillingen om revolution har været i miskredit.

Krise og retur til Marx

Siden sommeren 2007 har verden været fastlåst i en finansiell og økonomisk krise. Det neoliberale akkumulationsregime med afregulering, privatiseringer og nye spekulative finansielle produkter, der blev introduceret i løbet af 1980'erne, er i vanskeligheder.¹ I 2011 fandt der en hel række opstande og protester sted mange steder i verden fra Nordafrika over Sydeuropa til Nord- og Sydamerika, der på tværs af lokale forskelle alle var

relateret til den intensiverede udbytning og eksklusion, der er blevet den umiddelbare konsekvens af finanskrisen.

I denne kontekst af krise og opstand er det ikke så mærkeligt, at der er fornyet interesse for marxismen og dens analyseapparat, der tidligere i historien har fungeret som perspektiv og prisme for kollektive politiske kampe. Termer som kommunisme, anarkisme og socialisme har fået ny aktualitet i en række forskellige sammenhænge. Den intellektuelle *blackmail*, hvor enhver reference til marxisme og kommunisme automatisk diskvalificeres og forvandles til et udtryk for suspækt totalitarisme, fungerer ikke helt så gnidningsfrit som i 1990'erne og 00'erne. At det således ikke kun er i politiske undergrundsmiljøer, dele af kulturlivet og i afkroge af den akademiske verden, at kommunisme og marxisme igen er på mode, kan man forvisse sig om i borgerlige aviser som *The Times* og *Financial Times*, der ved flere lejligheder i løbet af de seneste år har haft artikler om Marx og marxismen (se Collins 2008). Selvom de tilhører den mere kulørte del af denne genkomst, siger billederne af Sarkozy fra 2008, der bladrer i den franske oversættelse af Marx' *Kapitalen*, alt. Krisen og protesterne har løftet Marx og marxismen ud af den historiske glemsel. Det er der i og for sig ikke noget mærkeligt i, da marxismen er analysen af kapitalismens iboende modsætninger med særligt henblik på mulighederne for overskridelse af kapitalismen og dens penge-, løn- og statsform.

NOTE 1 For to gode læsninger af krisen, se Gréau (2012) og Roth (2009).

Multitudens forår

Badiou, Hardt og Negri og *Théorie Communiste* har en hel del til fælles. De skriver svært tilgængelige tekster, der forsøger at aktualisere, men også nytænke den marxistiske teori om det kapitalistiske samfund og dets overvindelse, nemlig kommunismen. Alle er de forblevet tro mod ikke blot marxismen som en kritisk analyse af det kapitalistiske samfund, men mod kommunismen som en teori/praksis om ophævelsen af dette samfund. For dem alle er den kritiske analyse af det kapitalistiske samfund nemlig knyttet til idéen om en emancipatorisk politisk praksis. I overensstemmelse med Marx' elvte og sidste Feuerbach-tese forstår de derfor alle marxismen som en sammenføjning af teori og praksis. Det handler ikke blot om at fortolke verden og fortolke den på en anden måde, men om decideret at forandre den. Ved at insistere på forbindelsen mellem revolutionær teori og revolutionær praksis har såvel de højt profilerede filosoffer Badiou og Negri som det relativt upåagtede tidsskrift *Théorie Communiste* adskilt sig markant fra den neoliberale periodes dominerende positioner, der har afskrevet det revolutionære perspektiv. Badiou, Negri og *Théorie Communiste* har imidlertid fastholdt det og har på hver deres måde forsøgt at videreudvikle marxismen efter, at den sidste store revolutionære satsning i 1960'erne løb tør for energi og blev afløst af neoliberalisme. Opgaven har været kritisk at analysere kapitalismen med henblik på en overskridelse af den, men også at redegøre for den kommunistiske teoris begrænsninger. Badiou, Negri og *Théorie Communiste* har således alle været optaget af at opdatere Marx' kritik af den politiske økonomi og kæde den historiske analyse af kapitalismen som produktionsmåde sammen med teorien om klassekamp eller en revolutionær overskridelse af kapitalismen. Der er imidlertid også en række grundlæggende forskelle mellem de tre, der eksemplarisk kommer til udtryk i deres læsninger af samtidens forskellige protester og revolter.

Den amerikanske litterat Michael Hardt og den italienske politiske filosof Antonio Negri slår en optimistisk tone an i deres lille e-bog-pamflet, *Declaration*, der udkom i 2012. Bogen er en læsning af protesterne i Nordafrika, Sydeuropa, Sydamerika og USA. I overensstemmelse med den italienske autonome marxisme, inden for hvilken Negri er en af hovedfigurerne, læser de to protestbølgen i 2011 som et udtryk for multitudens konstante udfordring af kapitalen. De protesterende masser i Tunesien, Ægypten, Spanien, Grækenland, Israel, USA, etc. er ifølge Hardt og Negri udtryk for en art oprindelig kreativ modstand mod undertrykkelse. De er, hvad Hardt og Negri kalder, multituden, som udfordrer og overflødiggør kapitalen. Besættelserne af pladser og torve som Tahrir, Puerta del Sol og Zucotti Park er således ikke blot en afvisning af det neoliberale kriseregime, men er en aktiv skabelse af nye relationer, der peger hinsides kapitalismen og i sig selv udgør konstruktionen af en anden verden. Som Hardt og Negri formulerer det: »Oprør og revolter lancerer ikke blot en afvisning, men også en kreativ proces« (Hardt og Negri 2012: 104).

I forlængelse af deres tidligere fælles bøger, deriblandt den meget omtalte *Empire* fra 2000, og Negris eget omfattende

forfatterskab, der blev skrevet som en integreret del af de voldsomme politiske kampe, der fandt sted i Italien i løbet af 1970'erne, konciperer Hardt og Negri demonstrationerne og protesterne som et udtryk for multituden og dennes aldrig svigtende evne til at udfordre kapitalen, der i jagten på merværdi oversætter og kanaliserer multitudens energi og skabelseskraft. Som de formulerer det i en sammenskrivning af Marx og Michel Foucault, er multituden oprindelig, dens modstand kommer først, kapitalen kommer efter, den er afhængig af multitudens arbejdskraft, uden den kan der ikke skabes værdi. Kapitalen indfanger imidlertid hele tiden multituden og forvandler den til produktive og forbrugende subjekter, der følger kapitalens hastigt opskruede rytme, men også hele tiden bryder med den og skaber noget nyt. Hver gang kapitalismen går fra et akkumulationsregime til et andet, eksempelvis fra fordismens standardiserede masseproduktion til post-fordismens fleksible just-in-time produktion, sker det ifølge Hardt og Negri, fordi multituden afviser den dominerende produktionsmåde og de dertil knyttede arbejdsforhold. Det er således multituden, som er den udfarende kraft.

Ifølge Hardt og Negri er den neoliberale kapitalisme blot den seneste fase af denne århundrede lange kamp mellem multitudine og kapital, hvor kapitalen hele tiden forsøger at mediere multitudens modstand, indfange den og sætte den i arbejde. I løbet af det 20. århundrede har denne kamp ifølge Hardt og Negri grebet om sig, og i dag er alle sfærer af det menneskelige liv den scene, hvorpå den udspiller sig. Kampen finder ikke længere sted på fabrikken, men er blevet spredt ud over hele det sociale liv, nu er det hele den menneskelige eksistens, der er i spil. Neoliberalismen er derfor ikke blot et nyt akkumulationsregime kendetegnet ved bestemte produktionsforhold og bestemte teknologier, den er kendetegnet ved produktionen af bestemte former for subjektivitet. Hardt og Negri bestemmer i *Declaration* neoliberalismen som fire sammenvævede subjektfigurer: den forgældede, den medierede, den overvågede og den repræsenterede. Den forgældede er selvfølgelig det forhold, at de fleste mennesker (og mange stater) har optaget lån for at kunne klare til dagen og vejen. For at overleve er det ganske enkelt nødvendigt at optage lån, hvad enten det er til ens bolig, bil, uddannelse eller til det daglige forbrug. Gælden er imidlertid ikke kun et økonomisk forhold, det er også en form for eksistentiel prekarisering, hvor den enkelte altid allerede skal leve på en måde, der gør det muligt at afdrage gælden. På den måde annullerer gæld fremtiden og skaber et begrænset mulighedsfelt for den forgældende. Den medierede angår det forhold, at den enkelte i dag ikke blot er omgivet af, men også formet og gennemtrængt af teknologiske medieringsmaskiner som tv, internet og mobiltelefonen. Vi bombarderes med billeder, slogans og reklamer, der gør det svært at orientere sig. Den overvågede [the securitized] er reduktionen af borgeren til et både frygtsomt og overvåget subjekt, der adresseres som enten en trussel eller et skrøbeligt individ, der selv er i fare. Samfundet forvandles på den måde til et udvidet fængsels-samfund, hvor man enten er indsat eller offer, eller på vej til at blive det. Den sidste kategori er den repræsenterede, der er annulleringen af den aktive politiske borger. I stedet har vi et

passivt subjekt, der lader andre agere for sig. De fire subjektiviteter beskriver de forskellige former for underkastelse eller fremmedgørelse, som ifølge Hardt og Negri karakteriserer den neoliberale kapitalisme.

De verdensomspændende demonstrationer og besættelser, der fandt sted i 2011, er ifølge Hardt og Negri at forstå som angreb på disse begrænsende subjektformer. Protesterne er udtryk for en afvisning af den neoliberale underkastelse. Deres analyse følger på den måde modellen fra Negris tidligere bøger og *Empire*, hvor en stadig mere intens fremmedgørelse samtidig skaber gunstige vilkår for modstand; jo mere kapitalen kontrollerer livet, jo nemmere bliver det paradoksalt nok for multituden at vriste sig fri. De nye produktionsforhold indeholder kimen til og indvarsler et nyt kommunistisk samfund. For Hardt og Negri er de kapitalistiske produktionsforhold nemlig en form for beholder, der indeholder et kommunistisk indhold, der bare venter på at blive realiseret. De kan således se kommunismen i den nuværende produktionsproces' dynamik, de nye kreative og netværksbaserede arbejdsformer er at forstå som et udtryk for multitudens kunstneriske skaberkraft.

Multituden svarer altså ikke blot igen på den neoliberale udbytning, men bryder den og skaber noget nyt. Som de skriver: »Oprørsbevægelser [...] giver os ikke bare midlerne til at afvise de undertrykkende regimer, i hvilke disse subjektive figurer lider, men forvandler også disse subjektiviteter til figurer med skabende magt [power]« (Hardt og Negri 2012: 7).

Occupy-bevægelsen, de indignerede i Spanien og Grækenland og de stridige arabiske masser, er ifølge Hardt og Negri eksempler på en sådan afvisning og kreativ omvendning. Her afvises den neoliberale kapitalismes subjektiveringsformer, og der eksperimenteres med andre sociale relationer, der ikke er medieret af penge og gæld, men som åbner et inklusivt demokratisk rum, hvor der eksponeres nye måder at være menneske på hinsides gæld, massemedier, overvågning og skindemokrati. »Bevægelserne skriver en manual for, hvordan vi kan skabe og leve i et nyt samfund« (Hardt og Negri 2012: 104).

Hardt og Negri er meget begejstrede for protesterne og den åbenhed, der kendetegner dem. Fraværet af ledere er en styrke, Hardt og Negri afviser enhver form for venstre-nostalgi og har ikke andet end hån til overs for, hvad de kalder venstrefløjens institutioner (det politiske parti og fagforeningen). Multitudens forskelle skal ikke underordnes en fælles identitet, argumenterer de. Det ser de bekræftet i besættelsernes horisontale deltagelsesstrukturer, hvor der ikke er nogen repræsentanter. Gennem de konkrete eksperimenter på pladserne er demonstranterne allerede i fuld gang med at overvinde den neoliberale kapitalismes frygtpolitiske skuespil, der isolerer og passiverer. Det er Hardt og Negris meget optimistiske læsning. De mange opstande og demonstrationer i 2011 peger således ud af den neoliberale misère, projektet er allerede i gang ifølge Hardt og Negri. Kommunismen er allerede til stede som praksis på pladserne.

Kommunismen som hypotese

Hvor Hardt og Negri har stor tiltro til protestbevægelserne og argumenterer for, at besættelserne allerede i sig selv er skabelsen af et nyt demokratisk samfund, der er den franske filosof Alain Badiou langt mere skeptisk i sin læsning af den igangværende protestcyklus i bogen *Le réveil de l'histoire* fra 2011. Han er naturligvis som Hardt og Negri affirmativ over for den kritik af den neoliberale krisehåndtering, der kommer til udtryk i protesterne, men han har en mere pessimistisk analyse, der læser de forvandlinger, der er sket i løbet af de seneste tre årtier, som en politisk regression. Tilbageslaget har ifølge Badiou været så omfattende, at vi nu lever i en art genkomst af den klassiske eller 'rene' kapitalisme, der var en realitet i midten af det 19. århundrede. Med finanskapitalen som dominerende kraft har markedet fået lov til at udfolde »sin skånselsløse og sumpede grådighed« med det resultat, at pengenes lov nu gælder overalt. »Kapitalismen overdrager folkens skæbne til et lille oligarkis finansielle lyster. I en vis forstand er det intet andet end et regime af gangstere« (Badiou 2011: 23). Badiou afviser blankt nutidens demokrati, som han benævner kapital-parlamentarisme. Det parlamentariske demokrati og de regelmæssige stemmeafgivelser, vi har i den vestlige verden og med vold og magt forsøger at eksportere til andre verdensdele, er blot en tynd fernis, der skjuler den rene kapitalismes oligarkiske natur, skriver han.

Den kritiske analyse af samtiden er imidlertid ikke baggrunden for Badious mere skeptiske analyse af protesterne i 2011. For for Badiou er det revolutionære, helt i overensstemmelse med den abstrakte karakter, som hans filosofi generelt har – logiske beviser, aksiomer og mængdelære – ikke knyttet til objektive forhold, der eksempelvis angår udviklingen af den kapitalistiske produktionsmåde, fremkomsten af neoliberalismens post-fordistiske arbejdsforhold etc., men er i stedet et spørgsmål om rent subjektive forhold. For Badiou er det revolutionære nemlig knyttet til den immanente realisering af en subjektiv evne, det revolutionære er troskab mod den kommunistiske idé. Og hos Badiou skrives idé med stort i, »Idé«. Idéen kommer nemlig først hos Badiou. Den revolutionære praksis følger efter, den er i den forstand sekundær. Og derfor har beskrivelsen af den nuværende periode som dekadence og en historisk søvntilstand da også mindre at gøre med en kritisk analyse af den omstrukturering, der har fundet sted med kapitalismen siden 1970'erne, end med det, der er sket med den kommunistiske idé. Årsagen til den nuværende modstands usammenhængende form er altså at finde i idéen selv. Den historiske realisering af idéen blev nemlig blokeret ifølge Badiou, fordi partiformen blev obsolet, da den i løbet af det 20. århundrede smeltede sammen med staten i de statskommunistiske lande. I det 19. og 20. århundrede blev partiformen betragtet som måden, hvorpå kommunismens idé kunne tage form og eksistere uden at blive knust af kapitalens kontrarevolutionære kræfter. Partiet skulle således virkeliggøre kommunismen. Men det viste sig at være ude af stand til at skabe rammerne for den kommunistiske afvikling af staten, proletariatets diktatur blev til partibureaukrati og statskapitalisme og ikke den opløsning af magten, det var intentionen, den skulle være fra Marx og frem til Mao.

Modsætningerne mellem parti, stat og kommunisme er således ifølge Badiou den 'indre' forklaring på, hvorfor den kommunistiske idé ikke længere er forankret i nogen bevægelse. Hvorfor der ikke har været nogen revolutionære bevægelser siden afslutningen på »den røde cyklus« i midten af 1970'erne. Og det er udgangspunktet for enhver kommende realisering af den kommunistiske idé, det er dér, den kommer til at stå eller falde. Det er de modsætninger – parti, stat og kommunisme – som skal overvindes i en eventuel ny kommunistisk sekvens.

Den iranske revolution og Solidarność i Polen markerer hver på deres måde ifølge Badiou afslutningen på det 20. århundredes kommunistiske eksperimenter, Khomeini kuppede idéen om revolution – et islamisk teokrati som et resultat af revolutionen – og de polske arbejdere kritiserede den korrumperede statsocialisme, men uden at have en idé om en anden indretning af tingene. På hver deres måde markerede de således overgangen til en ny periode, hvor den revolutionære idé gik i dvale. »En åben, delt og universelt anvendelig forestilling om emancipation er fraværende« (Badiou 2011: 61).

Nutidens revolter er derfor kendetegnet ved at mangle en idé ifølge Badiou. Kommunismen er på nuværende tidspunkt ikke andet end en hypotese. Den nuværende periode er således lig perioden i midten af det 19. århundrede, hvor der ligeledes ikke var forbindelse mellem den tidlige arbejderbevægelse og socialismen, hvor de så at sige endnu ikke havde fundet hinanden. Hvor arbejderne endnu ikke havde en teori og derfor ikke var organiseret. Det var, før partiet blev måden at erobre magten på. Nu er vi så hinsides partiet og igen i en situation, hvor der finder protester sted, men uden at de hænger sammen og er båret af en idé. I dag finder der således ganske vist modstand sted, men den er ikke knyttet til en idé, forklarer Badiou, og der er endnu ikke opstået en ny politisk organisation, der kan overtage den funktion, partiet tidligere havde. Derfor kan Badiou påstå, at det 21. århundrede endnu ikke er begyndt. I den forstand havde Francis Fukuyama faktisk paradoksalt nok ret ifølge Badiou, da han proklamerede, at historien er ovre. Det er den ifølge Badiou. Vi lever i et interval, i en periode, hvor idéen ligger underdrejet, og hvor kapital-parlamentarismen tilsyneladende er alt, der er.

De arabiske revolter annoncerer imidlertid en ny kommunistisk sekvens, skriver Badiou. I Tunesien, Ægypten, Yemen, Bahrain etc. så vi ikke blot, at en folkelig opstand kan vælte staten, men også at et andet fællesskab er muligt hinsides staten og dens undertrykkende magtformer. På den måde har de arabiske revolter en universel betydning, og de skaber »en politisk sandhed«, skriver Badiou. Han betegner derfor revolterne i Nordafrika og Mellemøsten som »historiske revolter«. De er en begivenhed i Badious betydning af begrebet. De er et brud med den statslige logik, der blot vil bevare samfundets struktur. Deroverfor stiller Badiou, hvad han kalder, »de umiddelbare revolter«, som dem der fandt sted i London i 2011, hvor folk plyndrede butikker, eller i de parisiske forstæder i 2005, hvor unge arbejdsløse tredjegerationsindvandrere sloges med politiet og brændte biler af. Disse revolter er ifølge

Badiou udbrud af ureflekteret vold, »de er hverken politiske eller præ-politiske«, skriver han. Hvor de historiske revolter spredte sig og varer ved, da er de umiddelbare revolter kortvarige og formår ikke at inkludere forskellige sociale grupper, som det er tilfældet med de historiske revolter, hvor unge som gamle, kvinder som mænd, religiøse som sekulære, småborgerskabet som arbejderklassen deltager. Badiou opstiller altså en taksonomi over nutidens revolter med den historiske revolte øverst, den umiddelbare nederst og en mellemform, »den latente revolte«, der medierer mellem de to andre. Kun den historiske har »varig sandhed« og åbner et mulighedsrum, i hvilket en virkelig subjektiv proces kan finde sted, så begivenheden kan forlænges, hvorved den kommunistiske idé kan tage form. Kun den historiske revolte udfordrer staten og har en politisk dimension. Men Badiou lægger samtidig stor vægt på, at der kun er tale om en åbning. At den historiske revolte er en art historisk parentes, hvor der kan – det sker ikke nødvendigvis – opstå »en subjektiveret krop«, der kan inkarnere begivenheden og generalisere den. I den forstand holder den historiske revolte idéen om emancipation levende i en mellempperiode, men uden at den finder sin rette politisk form. Den historiske revolte er ikke en revolution, den udgør ikke i sig selv et alternativ til den orden, den forkaster. Derfor er de tre revolte-typer også alle kendetegnet ved fortrinsvis at være destruktive. Som Badiou skriver: »Revolterne forbliver, selv når de opnår en historisk betydning, overvejende negative ('skrid med jer', 'ud med Ben Ali', 'Mubarak skal væk')« (Badiou 2011: 63).

For Badiou har de arabiske revolter således to forskellige betydninger: På den ene side mangler de en idé, de indeholder ikke i selv midlerne til at skabe en anden verden. På den anden side muliggør de en opvågning fra den historiske søvn og skaber betingelserne for genkomsten af den kommunistiske idé. Derfor sammenligner Badiou dem med 1848-revolutionerne i Europa, der ligeledes tog form af folkelige opstande mod lokale despoter, og som også spredte sig som en steppebrand fra land til land uden dog at være i stand til at implementere en ny social orden, men som til gengæld indvarslede en ny historisk sekvens.

Kapitalens grænse

Hvor Negri og Badiou gennem en årrække til trods for deres politiske engagement har nydt stor intellektuel opmærksomhed og har været betragtet som nogle af de mest betydningsfulde nulevende politiske filosoffer, er Théorie Communiste, der startede som tidsskrift i 1977, forblevet en del af en politisk-teoretisk 'undergrund'. Inden for de seneste år er der imidlertid kommet mere opmærksomhed omkring det miljø, som Théorie Communiste er en del af. Det skyldes ikke mindst teksten »Le plancher de verre« fra 2009, hvor Théorie Communiste analyserer de voldsomme optøjer, der fandt sted i Grækenland i december 2008, efter at græsk politi skød og dræbte den 15-årige Alexis-Andreas Grigoropoulos. I de efterfølgende *riots*, der fandt sted i Athen og andre græske byer, var det fortrinsvis butikcentre og uddannelsesinstitutioner, som blev sat i flammer og smadret. Det var unge græske studerende, arbejdsløse og migrantarbejdere, der ledte an i angrebene. Noget af det

bemærkelsesværdige ved optøjerne var ifølge *Théorie Communiste*, at de unge ikke fremsatte noget krav, men i stedet i langt overvejende grad var destruktive, satte ild til butikker og sloges med politiet. Den destruktivitet, der kom til udtryk i optøjerne i Grækenland i 2008, skal ifølge *Théorie Communiste* forstås som et udtryk for, at der har fundet en afgørende ændring sted i forholdet mellem kapital og arbejde, hvor de former, der tidligere medierede forholdet mellem kapital og arbejde, ikke længere er til rådighed. Derfor krævede de unge grækere ikke noget, derfor opstod der ikke nogen organisationer, der kunne oversætte deres utilfredshed til krav. »Proletariatet kræver ingenting i optøjerne i Grækenland og anser ikke sin modstand mod kapitalen som grundlag for noget, det ønsker simpelthen ikke længere at være det, det er« (*Théorie Communiste* 2009: 18). Der var ikke noget krav. De unge grækere krævede ikke at få mere i løn eller at få et arbejde, de afviste i stedet sig selv som studerende eller prekære arbejdere. De gik til angreb på den sociale reproduktions institutioner, skolen, universitetet og butikscentret, og stillede på den måde ifølge *Théorie Communiste* spørgsmålstejn ved selve forholdet mellem kapital og arbejde. Det er altså selve klasseforholdet mellem kapital og arbejde, der er en grundsten i den kapitalistiske økonomi, som blev sat på spil i optøjerne, argumenterer *Théorie Communiste*.

Théorie Communiste kalder dette for en reproduktionskrise, kapitalen har problemer med at reproducere sig, og arbejderne kan ikke reproducere sig som lønarbejdere. De har ikke nogen fremtid, men er ekskluderet. *Théorie Communistes* analyse er på dette punkt en videreudvikling af Marx' bestemmelse af kapitalens indre grænser. Kapitalen er kendetegnet ved modsætninger, den tenderer til på én og samme tid at inkorporere og at ekskludere arbejde, arbejde er på den ene side et nødvendigt udgangspunkt for kapitalakkumulation, den er kilden til merværdi, men samtidig sker der en kontinuerlig eksklusion af 'det levende arbejde' til fordel for maskiner ('dødt arbejde'). Denne proces er nået et kulminationspunkt med overgangen til den neoliberale eller post-fordistiske periode ifølge *Théorie Communiste*. Det er nu ikke længere muligt at protestere på baggrund af en arbejderidentitet. Denne er nemlig blevet opløst som følge af de omstruktureringer, der er sket i de seneste årtier: outsourcing af produktion, gæld og teknologisk udvikling. Derfor er den overleverede forestilling om klassekamp brudt sammen. Dette sammenbrud, denne opløsning af den hidtidige revolutionære praksis fra Pariserkommunen over oktoberrevolutionen frem til maj '68, er dog samtidig en mulighed ifølge *Théorie Communiste*, idet det nu er selve kapitalarbejde-forholdet, der er i spil. På den måde peger protesterne virtuelt på ophævelsen af kapitalismen.

Théorie Communiste udvikler denne læsning af protesterne i Grækenland i 2008 på baggrund af en større historisk analyse, hvor de inddeler klassekampen i tre perioder. Vi er i den tredje, hvor en overskridelse af kapitalismen først for alvor bliver mulig. Såvel den første periode, der gik fra 1830 til omkring 1900, og den anden periode, der gik frem til 1970'erne, var kendetegnet ved, at arbejderne reelt ikke udfordrede kapi-

talen afgørende, fordi arbejderne kamp mod kapitalen fandt sted inden for rammerne af en række organisationer som partiet, fagforeningen og arbejderrådet, der alle blot medierede og opretholdt forholdet mellem kapital og arbejde og ikke forsøgte at overskride det. Alle tidligere kampe forblev på den måde knyttet til en affirmation af arbejderidentiteten, hvorved der reelt blot skete en affirmation af kapitalen. *Théorie Communiste* kalder denne kampcyklus for programmatisme. Uanset om der var tale om reformistiske eller revolutionære kampe, tog kampen nemlig form af en bekræftelse af arbejderklassen og dens kultur. Arbejderklassen var en identitet, og arbejderklassen havde et program, der skulle realiseres. Som det programmatisk lyder i titlen på E. P. Thompsons klassiker: *The Making of the English Working Class*. Den reformistiske kamp var en kamp for højere lønninger til arbejderne, den revolutionære var en kamp for etableringen af en arbejderstat. Udgangspunktet for begge var arbejderidentiteten, der skulle bekræftes. Det er denne identitet, der i dag udgør en grænse for den revolutionære kamp ifølge *Théorie Communiste*.

På grund af de neoliberale omstruktureringer, der har fundet sted siden midten af 1970'erne og begyndelsen af 1980'erne, er der sket en fragmentering af den gamle arbejderklasse. Udflytning, prekarisering, uformelt arbejde og gæld har opløst de tidligere klassestrukturer. Derfor er der ikke længere nogen arbejderautonomi, der kan affimeres. Det er de nuværende revolters grænse og mulighed, for det betyder, at den revolutionære kamp skal genopfindes hinsides idéen om en socialistisk styring af de kapitalistiske produktionsmidler, men også at der endelig åbnes for en reel overskridelse af kapitalismen og reproduktionen af arbejderklassen som et kapitalismeinternt element. Som *Théorie Communiste* karakteristisk snørklet formulerer det:

Dynamikken i denne kampcyklus er den kløft [écart], som nogle af samtidens praksisser skaber inden i det forhold, der udgør denne kampcyklus' generelle grænse: at agere som klasse. I dag er proletariatets klasseaktivitet mere og mere opsplittet indefra: Så længe der er tale om en klasseaktivitet, er kapitalen dens eneste horisont [...], samtidig er den i sine aktioner mod kapitalen konfronteret med sin egen eksistens som klasse og nødvendigheden af at afvikle den. (*Théorie Communiste* 2009: 18)

Théorie Communiste fortæller således historien om, hvorledes arbejderklassens modstand i det 19. og 20. århundrede har været en integreret del af kapitalens udvikling, hvorledes arbejderklassen blev til sit eget projekt og blev til en identitet, der skulle skabes, mere end et forhold, der skulle afvikles, hvorved den kommunistiske overskridelse af kapitalismen altid blev udsat. På den måde smeltede arbejderklassen stadigt tættere sammen med kapitalismen. Resultatet var indlemning og fragmentering. Med de omfattende post-fordistiske forandringer i 1970'erne og 1980'erne blev arbejderklassen som såvel reformistisk som revolutionært subjekt imidlertid opløst. Det er ifølge *Théorie Communiste* baggrunden for de 'negative' protester i Grækenland i 2008. Det er konklusionen på den foregående historiske

periode, hvor arbejderne udfordrede, men først og fremmest også altid bekræftede kapitalismen. Arbejderkampene i det 20. århundrede overskred på den måde aldrig kapitalismen, og det er faktisk først med overgangen til den nuværende periode, at revolutionen bliver mulig, skriver *Théorie Communiste*, der således opererer med et skarpt opdelt historisk forløb. Nu er det så til gengæld blevet muligt for arbejderklassen at stille spørgsmålstegn ved de forhold, som gør den til en del af den kapitalistiske økonomis udvikling. Det er det afgørende nye i den neoliberale periode ifølge *Théorie Communiste*. Nu kan arbejderklassen ikke længere affirmere sig selv, der er ikke længere nogen arbejderidentitet. Det viser protesterne i Grækenland, hvor de unge netop er blevet overflødige og ikke indgår i skabelsen af merværdi, de er en reservearmé, der ikke kan indlemmes i akkumuleringen. Men det er samtidig en mulighed, da det er selve kapital-arbejde-forholdet, der vakler, nu kan arbejderklassen begynde ophævelsen af sig selv som kapitalismeintern størrelse.

Revolution, kommunisme eller kontrarevolution?

Der er tale om tre særdeles relevante læsninger af den nuværende periode, der alle analyserer forholdet mellem neoliberalismens krise, det kapitalistiske samfunds fremmedgørelse og muligheden for kommunistisk modstand i dag. Såvel *Théorie Communiste* som Hardt og Negri gør meget ud af at analysere den udvikling, som kapitalismen har gennemløbet i den anden halvdel af det 20. århundrede og særligt i perioden fra begyndelsen af 1970'erne og frem. Denne udvikling er udgangspunktet for deres analyser af finanskrisen og de protester, der har fundet sted. Hardt og Negri læser således den neoliberale omstrukturering som tilsynkomst af et nyt stridigt subjekt, der afviser den neoliberale kapitalismes subjektiveringsformer, gæld, massemediering, overvågning og repræsentation, til fordel for en affirmation af multitudes aldrig svigtende kreativitet. Det er ifølge de to perspektivet i protesterne, der fandt sted i 2011.

Théorie Communiste lægger også afgørende vægt på de transformationer, der er sket inden for de seneste årtier, men de læser dem i første omgang som et resultat af kapitalens indre modsætninger og ikke som et resultat af arbejderklassens modstand, sådan som Hardt og Negri gør det. Arbejderklassen eller multituden er ikke et selvstændigt subjekt, der er uafhængig af værdiproduktionen. Den omstrukturerede kapitalisme har ifølge *Théorie Communiste* gjort angrebet på det levende arbejde til et permanent og strukturelt forhold. Kapitalen er derfor konfronteret med en reproduktionskrise. Modsætningen mellem kapital og arbejde er blevet intensiveret på en sådan måde, at arbejderklassen nu potentielt står over for sin egen opløsning. Dette finder sted som den kontinuerlige eksklusion af arbejdere over alt i verden, men også som den aktive afvisning af kapital-arbejde-relationen i de protester, der løbende bryder ud i Sydeuropa, Mellemosten, USA og Sydøstasien i takt med, at finanskrisen intensiveres. *Théorie Communiste* fokuserer således mere på opløsning og destruktion, og de betoner arbejderklassens aktive destruktion. For dem er revolutionen arbejderklassens selvdestruktion, mens Hardt og Negri

fokuserer på den aktive skabelse, der hele tiden finder sted på pladserne, i demonstrationerne, men også i det nye immaterielle arbejde generelt. På den måde er der stor forskel på de to analyser. Den ene er strukturel og dialektisk og fokuserer på modsætninger og sammenbrud, den anden er vitalistisk og udpræget positiv. Men begge understreger den aktive afvisning af kapitalismen og dens penge-, løn- og statsform. Det er vigtigt som modvægt til forestillingen om kapitalens naturlige forfald.

Begrænsningerne ved begge teorier er imidlertid ikke svære at få øje på: Hardt og Negri hypostasering af den neoliberale kapitalismes iboende tendenser til kommunisme eller demokrati fremstår problematisk i takt med, at finanskrisen tager til. Hvis alt kan læses som udtryk for yderligere modstand eller mere kreativitet, tenderer distinktionen mellem modstand og krise til at forsvinde i en affirmation af alt nyt. *Théorie Communiste* analyse tenderer til gengæld til at læse de neoliberale omstruktureringer som 'den sidste krise' og fordømmer alle tidligere revolutionære projekter til den historiske skraldespand, da betingelserne for en overskridelse af kapitalismen ikke var til stede. Det er en meget deterministisk læsning, som samtidig ikke efterlader den revolutionære bevægelse med mange aktionsmuligheder i dag ud over blank afvisning.

Badiou hænger ikke på samme måde som de andre sin analyse op på en historisk redegørelse for ændringerne i den kapitalistiske økonomi. For ham er det vigtige den kommunistiske idé og dens immanente udvikling, der selvfølgelig står i et forhold til de historiske omstændigheder, men ikke desto mindre går forud for disse. Derfor nøjes Badiou også med at beskrive den nuværende kapitalisme som en genkomst af en klassisk røver-kapitalisme. For Badiou er det afgørende, hvad der sker med idéen, om der opstår en ny idé om politisk organisering hinsides partiet og nationalstaten. Efter at have udbrændt sig selv i forsøget på at give den kommunistiske idé form i partiet er idéen i den nuværende periode blot en hypotese, der endnu venter på at blive knyttet til en bevægelse, som det skete i perioden efter 1848. Badiou's analyse er således kendetegnet ved en problematisk distance til den historiske situation. For ham kommer løsningen udefra, den kommer fra idéens rationelle proces og dens trofaste og disciplinerede subjekter, der skaber organisationer, som på én gang afvikler staten og tager magten og bruger den. På den måde opererer Badiou med en helt anden idé om kommunisme end Hardt og Negri og *Théorie Communiste*, der på hver deres måde i forlængelse af Marx mere materialistisk har en forestilling om kommunismen som »den virkelige bevægelse, der ophæver den nuværende tilstand« (Marx 1974: 45). For Hardt og Negri og *Théorie Communiste* er kommunismen en immanent proces, der ophæver kapitalismen, den er ikke et ideal, hvorefter virkeligheden skal rette sig. Det er ikke en idé, men en rigtig bevægelse i historien, der er aktiv nu. Og det er da også svært at se, hvorfra den antikapitalistiske modstand skal komme, hvis det ikke er fra de igangværende kampe. Forholdet mellem teori og praksis er mere immanent, end Badiou synes at forestille sig. Teorien eller idéen kommer ikke udefra.

På tværs af nationale og regionale forskelle er de mange protester, der finder sted på alle kontinenter, i sig selv et vidnesbyrd om dette forhold, om tilstedeværelsen af en kommunistisk praksis, der kan afvikle kapitalismen. Revolterne i Mellemøsten og Nordafrika har allerede udfordret den nuværende verdensorden og dens opdeling af verden, og de indignerede i Sydeuropa og besættelsesbevægelsen i USA (Occupy) forsøger at fortsætte udviklingen. Selvom diktatorerne er blevet væltet i Tunesien, Ægypten og Libyen, fortsætter protesterne. Det samme er tilfældet i Grækenland, Spanien og Portugal, hvor

befolkningerne med stor energi afviser spareplanerne. Det samme gør studenter i Chile og Canada. I Syrien raser borgerkrigen. Og i Kina vokser antallet af strejker. Der er stor forskel på de forskellige protester, de er i udgangspunktet defensive i vesten og offensivt reformistiske i andre dele af verden som Kina, men der er blevet brudt hul i det neoliberale verdensbillede. Klassekampen er ikke længere en ensidig affære. Den gamle muldvarp arbejder igen hurtigt, og på flere og flere huse er der malet et rødt kors.²

NOTE 2 »I det tegn, der anretter forvirring blandt bourgeoisiet, adelen og de stakkels tilbageskridtsprofeter, genkender vi vor tapre ven Robin Goodfellow, den gamle muldvarp, der kan arbejde så hurtigt i jorden, den værdige pioner – revolutionen. [...] I middelalderen fandtes der i Tyskland en hemmelig domstol, der hævnede den herskende klasses ugerninger, den kaldtes femedomstolen. Når man fandt et rødt kors malet på et hus, så vidste man, at ejeren var dømt af femer. På alle huse i Europa er der nu malet et hemmelighedsfuldt rødt kors. Historien er dommeren – dommens fuldbyrder er proletaren« (Marx 1973: 352-353).

REFERENCER

Badiou, Alain (2011) *Le réveil de l'histoire. Circonstances* 6. Paris: Lignes.
 Collins, Philip (2008) »Karl Marx: Did He Get It All Right?«, *The Times*, 21. oktober.
 Gréau, Jean-Luc (2012) *La grande récession (depuis 2005). Une chronique pour comprendre*. Paris: Gallimard.

Hardt, Michael og Antonio Negri (2012) *Declaration*. New York: Argo Navis Author Services.
 Marx, Karl (1973) »Tale ved The People's Papers årsfest« [»Speech at anniversary of the People's Paper«, 1856], pp. 17-99 i Marx *Udvalgte skrifter. Bind 1*. København: Forlaget Tiden.
 Marx, Karl (1974) *Den tyske ideologi [Die deutsche Ideologie, 1845]*, pp. 17-99 i Marx *Skrifter i*

udvalg. Den tyske ideologi & Filosofiens elendighed. København: Rhodos.
 Roth, Karl Heinz (2009) *Die globale Krise*. Hamburg: VSA Verlag.
 Théorie Communiste (2009) »Le plancher de verre«, pp. 9-53 i Théo Cosme (red.) *Les émeutes en Grèce*. Marseille: Senonevero.